

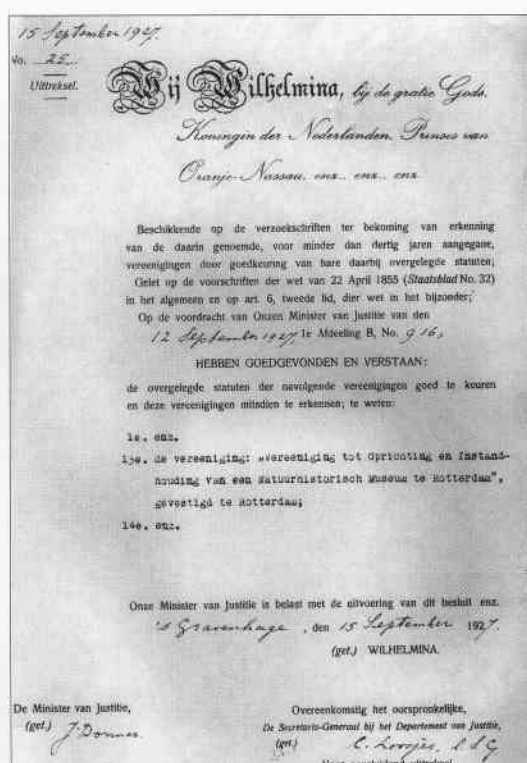
De geschiedenis van het Natuurhistorisch Museum Rotterdam

deel 2 'Eene permanente tentoonstelling van alles'

door
J.G.B. Nieuwenhuis

In Straatgras 8 nummer 1 (april 1996) beschreef Jan Nieuwenhuis het prille begin van het Natuurmuseum Rotterdam: de periode tot 1927. Hij eindigde met Van Roon's uiteenzetting, waarom er juist in Rotterdam een museum van natuurlijke historie opgericht moest worden. In dit tweede deel vervolgt hij de periode 1927-1935. Een tijdperk waarin de vereniging bestaansrecht voor het museum probeert te krijgen.

In de vorige aflevering hebben we gelezen dat Van Roon bevestigend antwoordde op de vraag of Rotterdam de geschikte plaats was om een museum op te richten. Maar laat ik Van Roon zelf aan het woord: 'Wat we ons voorstellen met ons Museum? Geen verzamelingen als in het Rijksmuseum of Artis. Die zouden eenerzijds niet te bekostigen en te beheren zijn, maar anderzijds zouden wij ons doel ver voorbij streven. Ons staat voor ogen eene permanente tentoonstelling van alles, wat de natuur in de omstreken onzer stad oplevert, van de duinen en het strand aan de eene zijde tot de lage weilanden en de slooten en plassen aan de andere zijde, en daarbij gezorgd voor de noodige afwisseling van tijd tot tijd, zoodat telkens iets anders de hoofdschotel zal vormen en telkens nieuwe belangstelling zal worden gewekt voor andere onderdeelen van de zoo oneindig rijke natuur. Op die wijze zal blijvende belangstelling worden verkregen en zal men veel kunnen aanschouwen en genieten, waarvoor men anders ver naar buiten zou moeten gaan, en dat de niet deskundige dan zeker

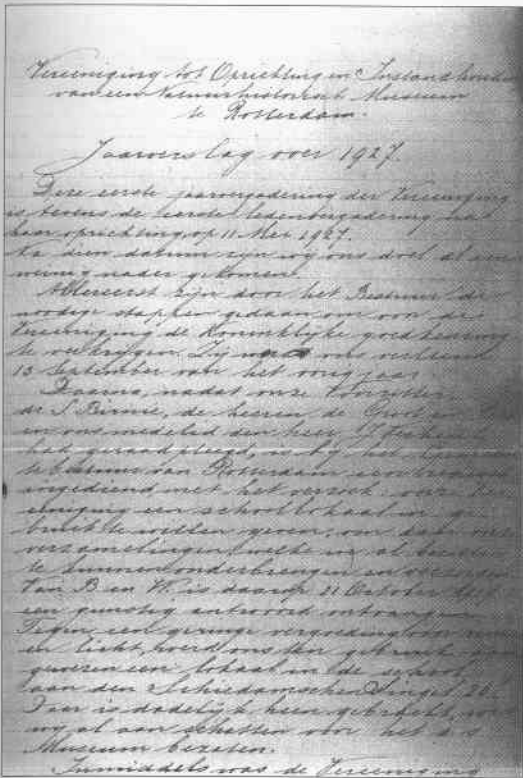
Koninklijke goedkeuring,
verkregen in 1927.

dikwijls nog niet te zien zou krijgen of zou begrijpen. En is het bovendien niet diep beschamend, dat men, te Maastricht of Denekamp komend, daar die interessante en leerrijke musea kan bezoeken en bewonderen en de wetenschap in zich omdraagt, dat we daarvan hier te Rotterdam te eenenmale gespeend zijn? Op de stichtingsvergadering zijn reeds vele bijdragen gegeven en toegezegd. We spreken de hoop uit, dat de velen, die met ons doel sympathiseeren, òf, omdat zij er een belang voor Rotterdam in zien, zich bij dit aantal zullen voegen, opdat, evenals dit in Twenthe het geval was, spoedig de middelen er zullen zijn en daarmee ook ons Museum van Natuurlijke Historie.¹

¹uit N.R.C. 17 mei 1927

Schoollokaal aan de Schiedamsesingel

Op 15 september 1927 wordt de Koninklijke Goedkeuring verkregen en door medewerking van het gemeentebestuur krijgt de vereniging op 21 oktober de beschikking over een lokaal van de school voor gewoon lager onderwijs voor meisjes aan de Schiedamsesingel 26. Hier werden de intussen ontvangen schenkingen en verzamelingen ondergebracht, zoals de fraaie collectie tropische dagvlinders van Indo-Australië, Afrika en Amerika, geschonken door mijn vader E.J. Nieuwenhuis. In deze verzame-

ling, die nog geregeld door de gever werd uitgebreid, waren het vooral de vertegenwoordigers van het geslacht *Papilio*, die hetzij door kleurenpracht, hetzij door vorm de aandacht trokken. Hoewel ik toendertijd zeer jong was, herinner ik mij deze vlinders nog heel goed. Vader had ze vóór de Eerste Wereldoorlog gekocht bij de bekende firma Staudinger en Bang-Haas te Dresden-Blasewitz in Duitsland. Tijdens de oorlog stagneerde de leverantie en mijn vader kreeg een brief met de mededeling: 'unser Bang-Haas ist im Felde' en daarmee was het afgelopen.

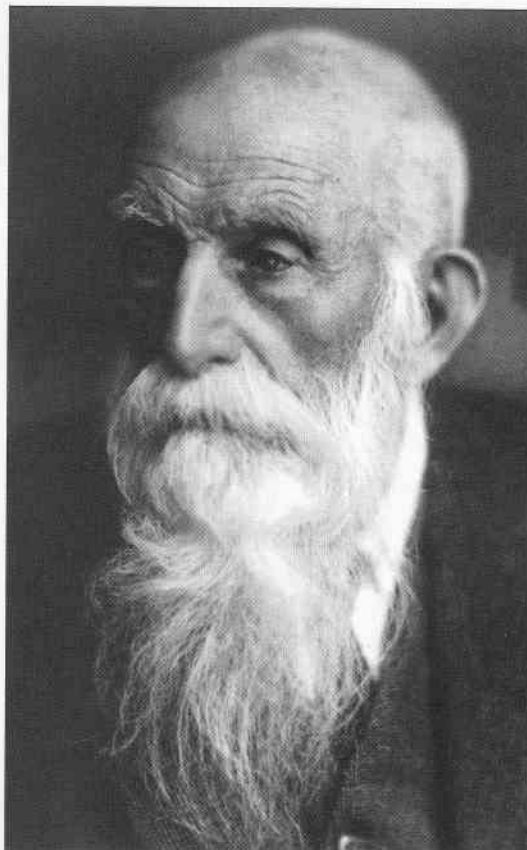
Registreren en catalogiseren

In feite was het lokaal een bergplaats van voorwerpen op natuurhistorisch gebied, want door

de beperkte ruimte was er geen sprake van ter bezichtiging stellen. Op 9 december vindt een bestuursvergadering plaats in het lokaal aan de Schiedamsesingel. Mej. Haalebos wordt tot bibliothecaris benoemd en zal behalve de bibliotheek ook de verzameling catalogiseren. Ook zal zij een schenkingsregister aanleggen. De heer L.P. Pouderooyen verklaart zich bereid hulp te verlenen bij determinaties. De volgende vergadering heeft op 29 februari 1928 plaats in de Artsenzaal van het ziekenhuis aan de Cool-singel. Hier wordt het eerste jaarverslag (over 1927) gepresenteerd. De heer H. Landsman wordt tot het achtste bestuurslid benoemd en de heer E.J. Nieuwenhuis tot erelid wegens zijn belangrijke schenking. Gelukkig was men zich nog niet bewust van de tegenslagen die het jaar 1928 met zich mede zou brengen.

1928: Jaar vol tegenslagen

Op 21 maart van dat jaar overlijdt Van Roon, de rusteloze ijveraar voor het museum en de man die overal fondsen wist te bemachtigen. Zijn begrafenis vond onder grote belangstelling op Crooswijk plaats. Mr. W.A. Mees en dr. S. Birnie spraken aan zijn graf om te getuigen van zijn vele verdiensten. Zijn weduwe mevr.

Het eerste blad
van het eerste jaarverslag
van de Vereniging.

dr. Steven Birnie (1855-1939):
de eerste voorzitter van de
Vereniging, 1927-1939.

(foto: Collectie
Gem. Archief, Rotterdam)

S.M. van Roon-Ignatius schonk zijn verzameling Nederlandse kevers en zijn omvangrijke collectie schelpen aan het museum. De enorme verzameling buitenlandse kevers, waaronder de beroemde boktor, ging naar het Rijksmuseum van Natuurlijke Historie te Leiden. Als opvolger van de overleden penningmeester wordt mej. J.M. Kalkman benoemd. Drs. van Deinse ziet zich genoodzaakt af te treden wegens studieredenen; mej. Haalebos stelt zich niet meer herkiesbaar en dr. Gerhardt treedt af. Dankzij de financiële bezittingen, die men aan de goede zorgen van Van Roon te danken had, kon men voor het eerst goede kasten aanschaffen bij de N.V. Breedveld's Fabriek van Binnenbetimmering & Meubilering 'Bij St. Laurens' te Rotterdam. Van mej. Haalebos kreeg men nog een glazen wandkast ten geschenke.

Twee lokalen aan de Westzeedijk

Lang is het museum daar niet gebleven. In juli 1928 moest het lokaal wegens uitbreiding van de school ontruimd worden. Het gemeentebestuur liet de vereniging gelukkig niet in de steek en bezorgde haar onderdak in een school aan de Westzeedijk 14 waar men de beschikking kreeg over twee lokalen, één voor de verzameling en één als werklokaal. Na opheffing van de school kreeg men de beschikking over de gehele bovenverdieping, bestaande uit vijf grote lokalen, waarvan er een dienst deed als werklokaal en berging en de overige vier bestemd waren voor de collectie. Hier was eindelijk ruimte voor berging en tentoonstelling van de snel aangroeiende verzameling, zoals de collectie kreeften en krabben van dr. J.G. de Man te Yerseke.

Op de ledenvergadering van 26 maart 1929 worden als bestuurslid benoemd dr. T. Folpmers, J.M. van den Houten en dr. K. Kuiper; mej. Van Wijk de Vries zal nog een jaar aanblijven. Zo langzamerhand komt de vraag aan de orde, wanneer leden en belangstellenden de verzamelingen kunnen bezichtigen. Na enige discussie wordt besloten om begunstigers en leden van de vereniging vrije toegang te verlenen op de eerste zaterdag van de maand met uitzondering van augustus. Dank wordt uitgebracht aan de medewerkers mw. Van Roon-Ignatius en de heren Jelier, Nieuwenhuis en Schuijf.

Ereleden

In 1930 bespreekt men de mogelijkheid het museum open te stellen voor scholen, maar de moeilijkheid is, dat er dan iemand aanwezig moet zijn om toezicht te houden en zondig uitleg te geven. Men zal dit bespreken met de inspecteur van het onderwijs H.G.C. Kreiken. Op de jaarlijkse ledenvergadering wordt het huishoudelijk reglement, volgens ontwerp van Landsman, goedgekeurd. Mevrouw S.M. van Roon-Ignatius wordt tot erelid benoemd als bewijs van grote erkentelijkheid aan de oprichter van het museum, wijlen G. van Roon. Zij schonk immers ook zijn prachtige verzamelingen aan het museum. In plaats van mej. J.M. Kalkman wordt Landsman tot penningmeester benoemd. Ook wordt besloten, dat men bij de preparateur P.J. Knoester in Den Haag dieren zal bestellen. Voortaan kunnen de leden ook op donderdagavond het museum bezoeken. In 1930 overlijdt dr. J.G. de Man te Yerseke, maar diens verzameling gaat echter naar Middelburg. Eind van dit jaar heeft de vereniging 128 leden, waaronder 2 ereleden, 15 donateurs en 111 gewone leden. De verzamelingen bestaan uit 9 kasten met vogels, 2 met zoogdieren, 3 vitrines met schelpen, eieren en kevers alsmede 2 kasten met 120 insectenladen. In 1931 schrijft Landsman een artikel in de Nieuwe Rotterdamse Courant over het museum en zijn inhoud. Hij noemt als aanwinsten Siberische notenkraaker, grote trap, haakbek, Midden-Europese waterspreeuw, pestvogels,

Het artikel van

Landsman in de N.R.C.

FEUILLETON

Het Natuurhistorisch Museum te Rotterdam

door H. L.

Sedert het verschijnen van een feuilleton in dit blad *) over een Museum van Natuurlijke Historie te Rotterdam door wijlen den heer G. van Roon zijn welhaast een vijftal jaren verstreken.

Aan de mededeelingen over hetgeen het Museum thans biedt, moge een stukje geschiedenis voorafgaan. In herinnering zij gebracht, dat op initiatief van eenige leden van de afdeling Rotterdam van de Nederlandsche Natuurhistorische Vereeniging op 11 Mei 1927 werd opgericht de Vereeniging tot Oprichting en Instandhouding van een Natuurhistorisch Museum te Rotterdam.

Onder leiding van den bekenden entomoloog en schelpverzamelaar G. van Roon, den eigenlijken stichter van het Museum, werd op het eind van 1927 een aanvang gemaakt met het bijbrengen van verzamelingen op natuurhistorisch gebied. Enige stadgenooten hadden voor dit doel belangrijke bedragen gegeven. Door de medewerking van het gemeentebestuur kreeg de vereeniging de beschikking over een lokaal in de school aan den Schiedamschen Singel no. 26.

In het eerste levensjaar reeds trof het Museum een zware slag; op 21 Maart 1928 overleed de heer van Roon. Met hem ontviel het Museum én zijn werker én de man, die de gave bezit de fondsen, noodig voor de instandhouding van het Museum, bijeen te brengen.

Enkele maanden later kreeg het bestuur bericht dat het lokaal ontruimd moest worden wegens uitbreiding der school. Het gemeentebestuur liet de vereeniging gelukkig niet in den steek en bezorgde haar onderdak in het schoolgebouw aan den Westzeedijk no. 14, in welk gebouw het Museum thans nog gevestigd is. In dit gebouw kreeg het Museum eerst de beschikking over twee

lokalen en toen later de school van den heer Kreiken opgeheven werd, over meer lokalen. Nu heeft het Museum

de gehele bovenverdieping, vijf lokalen, in gebruik genomen. Reeds kort na vestiging in de nieuwe opgegraven had het Museum zich flink kunnen ontwikkelen dank zij vooral de krachtige leiding van zijn voorzitter, dr. H. Birnie en de voortdurende medewerking van eenige leden.

En nu iets over de verzamelingen zelf. Een eerste vereischte voor een Museum moet zijn, dat de bezoekers de gelegenheid krijgen de voorwerpen onder de meest gunstige omstandigheden te bezichtigen. Hierin is ons Rotterdamse Museum tot heden naar ik meen wel geslaagd. Moette noch kosten zijn gespaard om de verzamelingen in doelmatige kasten en vitrines goed zichtbaar onder te brengen. Het felt, dat bovendien den bezoekers bij hun rondgang iets verheldert wordt van de tentoongestelde voorwerpen, zal het niet van een bezoek aan het Museum zeer verhoogen.

De opgehoede dieren, alle voorzien van een etiket, vermoedende naam, vindplaats en vangdatum, treffen in 't algemeen door een juiste houding. De oude wijze van monteren op initiatie-lakken en voetstukken is hier achterwege gelaten; de vogels zitten op boomtakken, welke op elken voetstukken geplaatst zijn, waardoor het geheel een natuurlijker indruk maakt. Alleenomst vraagt de Noordnederlandsche Fauna onze aandacht. Hoofddoel van de vereeniging toch is het bijbrengen van collecties inheemische dieren en daarnaast, voor sooveer de ruimte dit toelaat, ook vreemde.

Bij een rondgang door het Museum krijgen we eerst een lokaal met zoogdieren. De tijd, dat er in ons land nog groote roodhorens als liggen en beeren voorkwamen, is gelukkig voorbij; nu zijn vossen, dassen, sifers en zeehonden wel de grootste, enige beoogdiert, buiten beschouwing gelaten. Van verschillende diersoorten dan

Met Schiedamschen Singel in het museum

kraanvogel en havik. Voorts een Jan van Gent, gevangen in de polder Blijdorp. Bij de schelpen noemt hij speciaal die, welke door wijlen dr. J. Büttikofer, de directeur van de Diergaarde, gedurende zijn verblijf in Liberia (1879-1882 en 1886-1887) verzameld zijn.

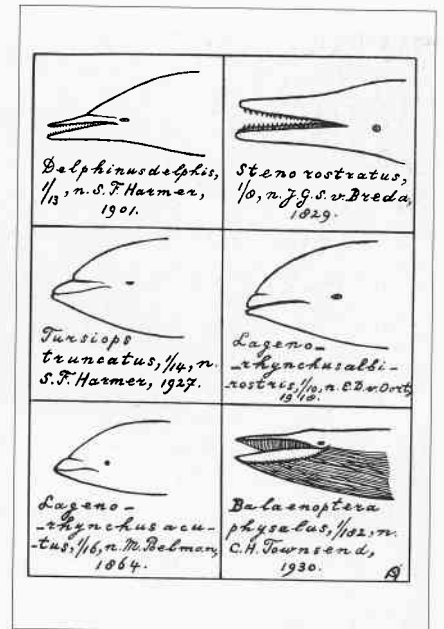
Het eerste lustrum

In 1932 wordt het vijfjarige bestaan herdacht met een gedrukte publicatie, bevattende een kort overzicht van de geschiedenis van museum en vereniging alsmede een determineerlijst van

de Nederlandse Cetacea van de hand van dr. A.B. van Deinse, de bekende walvisspecialist en biologiëleraar aan het Erasmiaans Gymnasium, die naderhand de ere naam van 'Prince of Whales' zou krijgen. Ook wordt een overzicht gegeven van de belangrijkste aanwinsten zoals de verzameling eieren van Jhr. H.A. Graswinckel, aangevuld met vele legsels van W.Ph.J. Hellebrekers, de vlinderverzameling van wijlen Cornelis Lels en de verzameling mieren van pater A. Raignier SJ en natuurlijk de reeds in dit artikel genoemde collecties. Niet genoemd werden een verzameling Nederlandse schelpen van J. Voorwinde en de Indische dagvlinders van Stolk Jr. Veel werk werd verricht door J.P. van Lith en dank wordt gebracht aan de

Jan van Gent *Sula bassana*, op 15 augustus 1930 in uitgeputte toestand in de polder Blijdorp gevonden (collectie NMR nr. 40); de donkere plek op de hals is brandschade, ontstaan in 1987.

(foto: Kees Moeliker)

vertrouwd opgewatte exemplaren in het Museum, door- en al daar 500 van nabij rustig beschouwd kunnen worden, een aantal bijzonderheden uitkomen, waardoor de beschouwing van de levende exemplaren met hun vaak alle bewegingen in de veldtuinen met veel meer vrucht kunnen kan.

Van de invertebraten trekken de viermullers wel het meeste onze aandacht. Deze diertjes, die we in de natuur wel eens anders dan in de schemering rondvlinderend te zien krijgen, laten zich in het museum gemakkelijk be- kijken. Wat een aardige beestjes zijn dat met hun schran- telde koppen en mooie witte lichaampjes.

Van de grote familie der knaagdiertjes herbergt het museum vele leden in zijn kassen. Na de merkwaardige beest, die in ons land alleen vrij algemeen voorkomt (vrijwel) Linturk.

In den al die vassal Naal tientallen gewone soorten, we in onze stad of haar omgeving kunnen aantreffen. Het is niet zelden dat, oogen den kooi geven, vinden we juist een mensje die we in de vrije natuur rond de vanden of nooit te zien krijgen. Ondoornlijk zou het in dit land al die minder gewone soorten afzonder- lijk verzamelen. Bij enkele soorten wij echter even stil- staan.

Reest al bij het binnenkomen in het vogelkooi trekt de fijne witte vogel de aandacht met veldplaatse Rot- terdam. Een Jan van Gent, gevangen in den polder Blij- dorp, waar een ingewone verschilding in Rotterdam de typische bevoegd die in groote kolonies op steil- landtuinen trekt (Blas-Rock, St. Kilda, enz.). Dit heer- lijke behoort tot de rade der roepvogels, waartoe ook de zand- veld wordt de bekende aakelvoet of schoelvaat- te vlak bij Rotterdam in voorjaar en zomer broedend veldvanden paars te Lakkoekere kunnen vinden. In het veld van de daren voge als draakjonge op het reet, als en veldvassan exemplaar, zoover in pracht, als in veldvassan.

In de veldvanden, die in het Museum te zien zijn, zijn er slachtoffers van den strangen winter 1928-1929. De- ze zijn al gekleurde mannetjes steken sterk af bij hun somere gewoontede wijfjes.

In de roepvogel veldvanden ik den havik, zeldzaam bevoegd uit het Oosten van ons land.

Van de Rotterdammers is van de hoeders de korhaan de meest belangwakende, ook alweer broedvogel van veldvanden in het Oosten en Zuiden van ons land. De hoeders kan slaan verder twee reusen. De eere is de- reusen die als broedvogel in het Oosten en Zuid- den van Nederland, regelmatig kan worden wa- sch-

genomen. De andere, die wel wat op een kalkoen gelijkt, is de groote trap, bewoner van de steppen in Oost-Europa, die als zeldzame wintergast ons land wel bezoekt.

Van de Indische soorten kleinere vogels, waaronder zeer merkwaardig als postvogel, notenkraker, enz., ver- dienen de waterspoeuw, zeer zeldzame broedvogel in Zuid-Limburg en de haakbok, van welke laatste soort slechts enkele exemplaren in Nederland gevangen zijn, speciale vermelding.

Van de inlandsche verzamelingen mogen verder genoemd worden de eier- en kevercollecties.

Nast de inheemsche collecties land-, zoetwater- en zeeschelpen, waarin zich ook het 500 vlieg zich uitbrei- dende muilje, doorgaans vermeld onder den naam 'slip- per lippest', dat op de oesterbanken in Zeeland reeds veelvuldig voorkomt, bevindt het Museum een uit- gewoon fraaie verzameling exotische schelpen en een- seurige collectie tropische vinders, hoofdzakelijk dag- vlinders uit Indië en Afrika.

De invertebraten omvattende schrijfcollections, schenking van mev. van Roon, vooral is zeer interessant. Naast vele zeer zeldzame kornen er schelpen in voor, die voor ons Nederlandsche Museum bijzondere waarde hebben, n.l. die, welke door wijlen dr. J. Büttikofer, den vorigen directeur van de Diergaarde, gedurende zijn verblijf in Liberia (1879-82 en 1886-87) verzameld zijn.

Met het Nederlandsche Museum is de rij van gation- nelle Musea van Natuurlijke Historie in ons land - Maartrijk, Deenckamp, Ten Hag en Leeuwarden - weder met een vermeerderd. Het stamt tot terredaand dat ons Museum zich reeds in enkele jaren tot deze hoogte heeft kunnen opwerpen.

Dat het Museum van groote opvoedende waarde en veel van kan zijn moge mede blijten uit het feit, dat van de gelegenheid tot het gratis beschikken van het ten- toengespede door jaarlijks met leerschriften van de openbare en bijzondere scholen L.O. reeds een ruim ge- bruik werd gemaakt.

Het bestuur heeft gemeend, dat ook niet-leden van de 'Museum-Vereniging' in de gelegenheid gesteld moeten worden om onder zenuis te maken met deze installatie. Het Museum wil de beide Eerzeden, 25 en 26 December a.s., geopend zijn van 10^u tot 4^u uur en bij wijze van proef zullen niet-leden dan tegen een zeer matig entree het Museum kunnen bezoeken.

Dat het bestuur spreekt de hoop uit, dat van deze geleg- heid een ruim gebruik gemaakt zal worden, opdat het volgend jaar op meer daarvoor veul te stelen dagen het Museum voor het publiek geopend kan worden.

onderwijzers R. Koerselman en J. van Genderen, die belangeloos voorlichting gaven aan de schoolkinderen, die in klassenverband het museum bezochten. Hoofddoel van de vereniging is nog steeds het bijeenbrengen van collecties inheemse dieren en daarnaast, voor zover de ruimte dat toelaat, ook uitheemse. Mej. Van Wijk de Vries treedt af om gezondheidsredenen; in haar plaats wordt benoemd F.P. Jelier, die bibliothecaris wordt. Als achtste bestuurslid wordt dr. A.B. van Deinse gekozen.

(wordt vervolgd)

De eerste wetenschappelijke publicatie van het museum, verscheen in 1932 en handelde grotendeels over Nederlandse zeezoogdieren. De tekeningen zijn van de hand van dr. A.B. van Deinse.

* Avondblad van 17 Mei 1937